

Зміст

1. Вітальне слово директора Фундації	2
2. Українська фундація правової допомоги	3
— Структура організації. Керівні органи, наглядова рада, адміністрація	4
— Регіональні представництва	8
— Учасники проектів в регіонах	8
— Стратегія розвитку	9
3. Офіси громадського захисту	10
— Загальна інформація	10
— Участь у просуванні реформи безоплатної правової допомоги .	10
— Передача досвіду	12
4. Мережа правової допомоги для вразливих груп населення	14
— Створення та розвиток мережі	14
— Статистика	14
— Успішні справи	16
5. Співпраця	19
— Тренінг «Захист наркозалежних осіб та секс-працівників механізмами громадського моніторингу та експертизи»	19
— Організація Дня «pro-vo»	20
6. Публікації	21
— Публікації матеріалів для адвокатів, що працюють з уразливими групами	21
— Захист неповнолітніх	22
— Звіт про роботу ОГЗ	23
— Дослідження «Ефективність захисту у кримінальному процесі у Східній Європі»	23

Вітальне слово директора Фундації

Шановні партнери та колеги!

Українська фундація правової допомоги дякує Вам за підтримку у створенні та розвитку організації. Завдяки Вашій допомозі за неповні півтора року роботи Фундація стала одним з активних учасників впровадження реформи системи безоплатної правової допомоги в Україні.

Ми почали координувати роботу Офісів громадського захисту (далі — ОГЗ), створених Міжнародним фондом «Відродження», узагальнили досвід адвокатів, що працюють в Офісах, опублікувавши їхні практичні напрацювання у звітах (зокрема, річному звіті за 2011 рік) та методичних рекомендаціях. Адвокатами наших ОГЗ була розроблена методика розрахунку оплати праці адвокатів центрів, що надаватимуть вторинну безоплатну правову допомогу.

Напрацьована ОГЗ практика стала основою для написання Посібника з організації діяльності Офісу громадського захисту. Узагальнений у Посібнику досвід буде використаний державою при впровадженні системи надання безоплатної правової допомоги, а саме Центрів надання безоплатної вторинної правової допомоги Міністерства юстиції України. Цей досвід включає обрахунок оплати праці адвокатів, порядок інформування адвокатів про затримання особи, оцінка якості правової допомоги, адміністративні процедури.

Також було налагоджено діяльність мережі юристів та адвокатів, що надають правову допомогу уразливим групам населення, наркозалежним і людям, що хворі на ВІЛ/СНІД.

Адвокати та юристи, які працюють у мережі, проходять процес постійного навчання, підвищення професійного рівня. За підтримки Фундації декілька юристів мережі отримали свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю. Встановилось співробітництво з державними органами, громадськими організаціями, що працюють з уразливими групами, юридичними клініками вищих навчальних закладів.

Також Фундацією були розроблені методички для адвокатів з особливостей захисту наркозалежних осіб та неповнолітніх, в основу яких закладено досвід роботи ОГЗ та адвокатів мережі; експерти Фундації активно брали участь у дослідженні «Ефективність захисту у кримінальному процесі у Східній Європі» (про що докладніше описано в розділі «Публікації» цього звіту).

Ми сподіваємось зберегти й розвинути отриманий нами досвід та напрацювання в подальшій роботі. Разом з Вашою допомогою та сприянням діяльність Фундації стане серйозним вкладом у розвиток системи якісної безоплатної правової допомоги в Україні.

З повагою,

**Директор Всеукраїнської благодійної організації
«Українська фундація правової допомоги»**

Айгуль Муканова

Українська фундація правової допомоги

Всеукраїнська благодійна організація «Українська фундація правової допомоги» (надалі також — УФПД, Фундація) створена у червні 2011 року. Її засновники ставили перед собою мету створити загальну платформу для дослідження, створення та розвитку системи безоплатної правової допомоги в Україні. Тому не випадково, що засновниками, зокрема, є Українська Гельсінська спілка з прав людини, яка об'єднує 30 найбільш активних правозахисних організацій, та Міжнародний фонд «Відродження», багаторічними пріоритетами якого є доступ до правосуддя та реформа системи безоплатної правової допомоги. Участь Спілки адвокатів України й Асоціації правників України у створенні УФПД також була викликана бажанням українських адвокатів та юристів покращити доступність і якість правової допомоги.

УФПД поступово почала набувати рис організації з визначеною місією — місією забезпечувати можливість кожному отримати правову допомогу. Сьогодні Фундація активно розвиває мережу юристів та адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу, підтримує адвокацію та лобіювання при вирішенні спорів та формує стандарти й практики надання безоплатної правової допомоги в Україні.

УФПД поставила перед собою і на разі успішно виконує такі завдання:

- вдосконалення форми та способів надання правової допомоги загалом та безоплатної правової допомоги зокрема;
- забезпечення доступності правової допомоги для людей, які її потребують як з точки зору територіальної доступності, так і з точки зору доступності та простоти процедур її отримання;
- забезпечення своєчасності правової допомоги;
- розробка та вдосконалення системи забезпечення високої якості правової допомоги;
- посилення впливу на правову систему через розробку нових стратегій захисту та перетворення їх на усталену практику;

Директор ВБО «УФПД» Айгуль Муканова

- розвиток мережі організацій та адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу;
- створення платформи для акумуляції інтелектуальних, інформаційних та фінансових ресурсів з метою формування та підтримки ефективної системи надання безоплатної правової допомоги;
- сприяння сталому розвитку системи надання безоплатної правової допомоги в Україні;
- проведення правопросвітницької роботи задля покращення обізнаності та практичних навичок населення для здійснення ним самостійного захисту власних прав або відновлення порушеного права;
- підтримка та розвиток мережі юридичних клінік України та залучення їх до системи надання безоплатної правової допомоги;
- створення умов для постійного діалогу між основними партнерами у сфері надання безоплатної правової допомоги задля забезпечення її ефективності.

Структура організації. Керівні органи, наглядова рада, адміністрація

Вищим органом управління Фундації є Збори засновників, які виконують найважливіші управлінські функції, а саме: визначення загальних та керівних принципів діяльності УФПД, її пріоритетів, напрямів проектної та програмної діяльності, обрання членів Правління та членів Наглядової Ради.

Засновники:

1. Міжнародний фонд «Відродження»,
2. Українська Гельсінська спілка з прав людини,
3. Всеукраїнська громадська організація «Асоціація правників України»,
4. Спілка адвокатів України,
5. Білоцерківська міська громадська організація «Громадський комітет сприяння реалізації конституційного права людини на правову допомогу» (м. Біла Церква),
6. Громадська організація «Бюро правової допомоги» (м. Харків),
7. Хмельницьке обласне громадське об'єднання адвокатів «Агенція захисту» (м. Хмельницький).

Виконавчим органом організації є Правління. Члени Правління УФПД здійснюють нагляд і контроль за фінансово-господарською діяльністю, визначають стратегію, політику та напрямки діяльності Фундації, затверджують внутрішні положення, правила та процедури УФПД, призначають директора.

До складу Правління Фундації увійшли люди, які мають пряме й безпосереднє відношення до функціонування та розвитку системи правової допомоги в Україні:

1. Варфоломеєва Тетяна Вікторівна

Адвокат. Доктор юридичних наук, член-кореспондент Академії правових наук України, ректор Академії адвокатури України, завідувача кафедрою адвокатської

майстерності, професор кафедри, Заслужений юрист України. Автор понад 150 наукових робіт.

2. Гавриш Олександр Васильович

З вересня 1996 року до квітня 2005 року працював заступником голови, керівником апарату Скадовської районної державної адміністрації. У квітні 2006 року обраний міським головою м. Скадовська. У листопаді 2010 року обраний міським головою на другий термін.

3. Ткач Іван Федорович

З 1991 року працює адвокатом, на даний момент практикує індивідуально в місті Севастополі. Займався правозахисною діяльністю спочатку в якості волонтера, а потім був членом Севастопольської правозахисної групи.

4. Коннов Сергій Володимирович

Адвокат, старший партнер адвокатської контори «Коннов і Созановський». Сергій Коннов є членом Асоціації правників України (АПУ), Міжнародної асоціації юристів (ІВА) та Асоціації адвокатів України (ААУ), а також асоційованим членом Американської асоціації юристів (АВА).

5. Головань Ігор Володимирович

Ігор Володимирович Головань — партнер Адвокатської фірми «Головань і партнери», кандидат юридичних наук. Старший науковий співробітник Інституту економіко-правових досліджень НАН України. Доцент кафедри цивільного права і процесу економіко-правового факультету Донецького Національного Університету. З 2009 р. — Почесний консул Королівства Нідерландів у м. Донецьк. Член International Bar Association, член Правління Асоціації правників України, член Асоціації адвокатів України. Автор книг «Правова робота і захист прав підприємців», «Бізнес-адвокатура в Україні» та численних публікацій з правової тематики.

6. Ваннікова Алла Михайлівна

З 1991 року є Адвокатом та членом Міжнародної асоціації адвокатів Англії, представляє інтереси Спілки адвокатів України в Міжнародному пілотному проєкті Фонду «Відродження» з «Питань надання безоплатної правової допомоги». З 1994 року Ваннікова А. М. є засновником АО «Столична колегія адвокатів» в м. Києві, де здійснює свою діяльність за такими напрямками: цивільне, адміністративне, господарське, міжнародне право. З 2002 р. по 2008 р. була викладачем Академії Адвокатури з професійної адвокатської підготовки.

7. Яворський Володимир Михайлович

Колишній виконавчий Директор Української Гельсінської спілки з прав людини. Експерт з правових питань.

8. Санін Володимир Миколайович

Голова Білоцерківського міськрайонного суду. З 1983 року працює на посаді судді. Заслужений юрист України.

9. Вишневський Андрій Володимирович

Директор Координаційного центру з надання правової допомоги при Міністерстві юстиції України. За вагомих особистий внесок у розроблення нормативно-правових актів, спрямованих на розвиток державної служби, сумлінну працю та високий професіоналізм нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України

(2011 р.). Нагороджений почесними грамотами Міністерства закордонних справ України (2010 р.), Державної податкової адміністрації України та ін.

10. Мартиновський Роман Юрійович

Голова Правління. Адвокат, що практикує індивідуально, переможець II професійного конкурсу «Адвокатура — 2004» у номінації «За надання безоплатної правової допомоги», м. Севастополь.

Наглядова Рада

Наглядова Рада Фундації оцінює ефективність здійснення місії організації як цілому, так і за окремими програмами, надає рекомендації відносно реалізації проєктів. У Наглядовій Раді Фундації представлені експерти, що займалися розробкою системи правової допомоги та впровадженням її високих стандартів в інших країнах та регіонах:

1. Буткевич Володимир Григорович

Український вчений-правник, доктор юридичних наук, професор, політичний і громадський діяч. В 1998–2008 рр. був суддею Європейського суду з прав людини. Є членом Світового конгресу українських юристів, автор понад 250 наукових робіт, зокрема 11 монографій і підручників. Заслужений юрист України.

2. Заза Наморадзе

Є Директором офісу в Будапешті «Ініціативи Відкритого суспільства з питань правосуддя». Керує програмами з розвитку правових можливостей, реформування системи правової допомоги та доступу до судочинства.

3. Каріна Москаленко

Член Російського комітету адвокатів з захисту прав людини (з 1993 р.), Експертної ради при Уповноваженому з прав людини при Російській Федерації (з 1999 р.), Московської Гельсінської групи (з 1999 р.). Відзначена Почесним знаком Уповноваженого з прав людини при Російській Федерації «За захист прав людини» (1999 р.) і найвищою юридичною премією «Феміда-2000». Голова правління Центру сприяння міжнародному захисту, який об'єднує професійних адвокатів і використовує міжнародні механізми захисту прав людини.

Відзначена Міжнародною правозахисною премією Ludovic-Trarieux International, призом справедливості Вільяма Дж. Бреннана, премією Міжнародної Гельсінської Федерації Recognition Award.

4. Джеремі Макбрайд

Адвокат, Палпті Монктон, Лондон (2006 р. — до теперішнього часу), професор Центрально-Європейського університету (1997 р. — до т. ч.) та Оксфордського університету (2010 р. — до т. ч.); професор-лектор Міжнародного інституту з питань прав людини (2001 р. — до т. ч.), почесний старший науковий співробітник Бірмінгемського університету (2006 р. — до т. ч.), дійсний член (2008 р. — до т. ч.) і голова (з 2010 р.) Наукового комітету Агенції з основних прав Європейського Союзу; координатор Експертної ради із законодавства щодо НУО при Конференції Міжнародних НУО Ради Європи (з 2008 р.), експерт із законодавства з прав людини Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, Управління Верховного комісара з прав людини та ПРООН; редактор видання «Butterworths Human Rights Cases» і редактор-консультант видання «Commonwealth Human Rights Law Digest», співзасновник і голова INTERIGHTS (Міжнародний центр правового захисту прав людини).

5. Едвард Єй. Ракер

Адвокат. Закінчив Каліфорнійський університет в Берклі (B.A. Degree — 1964 р., J.D. Degree — 1967 р.). Визнаний асоціацією правників кримінальних судів Лос-Анжелеса «Кращим судовим адвокатом року», занесений до списку кращих адвокатів США.

Впродовж 14 років працював в Офісі громадського захисника судового округу Лос-Анжелеса. Відповідно до указу Президента та за сприяння Open Society Justice Initiative Foundation Е. Ракер відповідав за розробку національної моделі системи, яка забезпечуватиме доступ до правового представництва в кримінальних справах. Впродовж двох років він брав участь у створенні офісів громадського захисту в трьох різних містах України, проводив переговори з міліцією та судами для забезпечення співпраці з їхнього боку, проводив семінари для адвокатів в різних регіонах країни та був консультантом комісії, яка розробляла законопроект нового Кримінального кодексу України.

6. Дмитрій Шабельніков

Очолює московський офіс PILnet і відповідає за роботу PILnet в Росії. Він докладав значних зусиль для проведення реформи системи правової допомоги в Росії та розвитку мережі освітніх юридичних клінік у країні. Після розширення в 2007 році московського офісу PILnet він продовжує розроблювати основні стратегії PILnet в Росії, в тому числі й спрямовані на реформування системи правової допомоги та ініціативи з реформування правової освіти та поширення практики «pro-bono». Шабельніков написав, відредагував і переклав низку книг, тематика яких стосується права суспільних інтересів, правової допомоги та інших суміжних питань.

7. Мішель Лірінг

Виконавчий директор і юрист розташованого в Бельвілі Центру адвокації та права (CALC), Онтаріо, Канада. Вона закінчила юридичний факультет університету Західного Онтаріо, має вчену ступінь у галузі політичних наук. Після того, як пані Лірінг почала працювати в системі правових клінік Онтаріо в 1985 році, що фінансувалася за рахунок правової допомоги в Онтаріо, вона розпочала роботу над місцевими проектами зі створення потужної системи клінік та підтримки інновацій в наданні послуг населенню. Пані Лірінг стала одним із засновників мережі адвокатів Канади, що забезпечують доступ незаможним верствам населення до правової допомоги. Реалізувала науково-дослідницькі проекти з проблем бідності, безпритульності й потреб в доступному житлі, розширення доступу до правосуддя для сільських, віддалених і мовних спільнот, а також з питань сприяння кращому управлінню в системі місцевих юридичних клінік. Підготувала у співавторстві видання Knowledge Management, Sharing and Creation: Report on Phase I of the Knowledge NOW Project (2010) та Paths to Justice: Navigating with the Wandering Lost (2011). У 2010 році організувала тижневий навчальний візит для групи співробітників українських центрів громадського захисту з метою ознайомлення з системою юридичних клінік та принципами безоплатної юридичної допомоги в Онтаріо.

Адміністрація

Реалізацією програм і проектів та веденням поточної фінансово-господарської діяльності Фундації займається адміністрація УФПД, яка координується Правлінням.

З дня створення організації й до 15 серпня 2012 року УФПД очолював Олександр Миколайович Павліченко, під керівництвом якого організація розпочала втілення основних проектів, які відображені у цьому звіті. На сьогоднішній день у склад адміністрації Фундації входять:

Айгуль Муканова — директор,
Оксана Григоренко — головний бухгалтер,
Геннадій Токарев — експерт, керівник проектів,
Юлія Вротна — юрист, координатор проектів,
Олена Сапожнікова — юрист, менеджер проектів,
Михайло Тарахкало — юрист.

УФПД має регіональні представництва у більш ніж половині областей, з якими налагоджена постійна співпраця.

Регіональні представництва

1. Волинська область, м. Ковель — Волинська обласна громадська організація «Центр правової допомоги».
2. Дніпропетровська область, м. Павлоград — Павлоградський міський благодійний фонд «ГОРЕНІЄ».
3. Хмельницька область, м. Хмельницький — Хмельницька обласна громадська організація «Подільська правова ліга».
4. Чернігівська область, м. Чернігів — Громадська організація «Чернігівський громадський комітет захисту прав людини».
5. Луганська область, м. Северодонецьк — Луганське обласне відділення ВГО «Комітет виборців України».
6. Рівненська область, м. Рівне — Рівненська обласна громадська організація «Комітет виборців України».
7. Полтавська область, м. Зіньків — Всеукраїнська громадська організація «Спілка сільських жінок України», Полтавський осередок.
8. Львівська область, м. Львів — Громадське об'єднання «Самопоміч».
9. Одеська область, м. Одеса — Одеська обласна організація Всеукраїнської громадської організації «Комітет виборців України».
10. Херсонська область, м. Скадовськ — Скадовська районна громадська організація «Скадовщина — мій рідний край».
11. Київська область, м. Біла Церква — Білоцерківська міська громадська організація «Правова єдність».
12. Миколаївська область, м. Первомайськ — Благодійний фонд «Нове життя 2000».
13. Донецька область, м. Краматорськ — Донецька обласна громадська організація «Рідна країна».

Учасники проектів в регіонах

Офіси громадського захисту:

- м. Біла Церква — Громадський комітет сприяння реалізації конституційного права людини на правову допомогу.
- м. Хмельницький — Хмельницьке обласне громадське об'єднання адвокатів «Агенція захисту».
- м. Харків — Громадська організація «Бюро правової допомоги».

Юристи та адвокати мережі правової допомоги для вразливих груп населення:

- м. Київ — Дорохова Юлія Вікторівна,
- м. Харків — Бишков Олександр Валерійович,
- м. Одеса — Белов Олег Олегович,
- м. Львів — Камінська Марія Олександрівна,
- м. Львів — Ненашко Юлія Анатоліївна,
- м. Херсон — Куценко Володимир Вікторович,
- м. Нікополь — Лось Ірина Георгіївна,
- м. Новомосковськ — Несінов Олег Миколайович,
- м. Миколаїв — Скалько Ігор Дмитрович,
- м. Горлівка — Черепов Павло Олександрович,
- м. Полтава — Шиманський Анатолій Олександрович.

Стратегія розвитку

З моменту заснування Фундації запровадилася практика щорічного проведення стратегічних сесій через зустрічі засновників, членів Правління та адміністрації Фундації. На таких зустрічах обговорюється місія організації, її подальша стратегія на найближчі півроку та рік. Впродовж зустрічей зі стратегічного планування, які відбулися 11 та 26 липня 2012 року, аналізувались сильні та слабкі сторони УФПД, успішність виконання стратегічного плану за минулий рік, можливі загрози для роботи організації. У списку основних напрямів роботи на 2012 рік було визначено такі:

- розробка програм по напрямках (розробка освітньо-навчального напрямку, узгодження з партнерами інших напрямків та спільна робота над їх втіленням, розробка внутрішніх напрямків діяльності організації);
- візуалізація організації (розробка банерів, візитівок; активність в соц-мережах);
- підготовка процедурної документації (зокрема, виокремлення роботи експертних комісій);
- розробка фандрайзенгового, адміністративного та медіа-плану діяльності;
- встановлення контактів з Асоціацією юридичних клінік України;
- розширення співпраці з Центром стратегічних справ (робота з Європейським судом — навчання адвокатів);
- розвиток практики «pro-bono» у 5-ти пілотних регіонах України;
- розробка моніторингу надання безоплатної правової допомоги у цивільному та адміністративному процесі;
- презентація розроблених УФПД методичних рекомендацій та посібників в адвокатському середовищі тощо.

Офіси громадського захисту

Загальна інформація

Офіси громадського захисту (надалі також — ОГЗ) були створені Міжнародним фондом «Відродження» як пілотні проекти з метою сприяння зміцненню міжнародних стандартів права на захист у кримінальних справах в Україні. Це експериментальні лабораторії, які пропонували нові підходи до надання безоплатної правової допомоги у кримінальних справах та забезпечення належної якості такої допомоги.

В 2011 році три пілотних Офіси громадського захисту в містах Біла Церква, Харків та Хмельницький були передані під координування Всеукраїнській благодійній організації «Українська фундація правової допомоги» для подальшого моніторингу їхньої діяльності та сприяння розвитку.

Участь у просуванні реформи безоплатної правової допомоги

В результаті реалізації проекту з підтримки Офісів громадського захисту було розпочато та продовжено апробацію роботи ОГЗ як моделі надання вторинної безоплатної правової допомоги у кримінальних справах, яка б забезпечила своєчасний, ефективний та якісний захист прав і законних інтересів осіб в містах, де працюють ці офіси, забезпечувався доступ адвоката з моменту фактичного затримання особи, що б сприяло забезпеченню конституційних гарантій своєчасного, ефективного та якісного захисту прав і законних інтересів осіб при кримінальному переслідуванні.

Співробітники Офісу громадського захисту в м. Харкові

Завдяки роботі пілотних офісів відбувався збір, накопичення та опрацювання внутрішньої бази даних офісів та удосконалення правил/стандартів/їх діяльності, продовжувалось вироблення єдиних стандартів якості надання безоплатної правової допомоги у кримінальних справах та механізмів їх додержання, продовжувалась робота над розробкою механізму внутрішньої та зовнішньої оцінки діяльності офісів безоплатної правової допомоги у кримінальних справах.

В контексті вирішення актуальних завдань з імплементації Закону України про безоплатну правову допомогу офіси долучились і взяли практичну участь у створенні всеукраїнської незалежної організації з адміністрування надання безоплатної правової допомоги в Україні, у розробці нормативних документів для ефективної реалізації закону про надання безоплатної правової допомоги.

Діяльність Офісів громадського захисту в Україні дозволила виробити конкретні інструменти, які можуть бути використані державою при впровадженні системи надання безоплатної правової допомоги. Зокрема, йдеться про нові для системи механізми: обрахунок оплати праці адвокатів, порядок інформування адвокатів про затримання особи, оцінка якості правової допомоги, адміністративні процедури.

«Робота Офісу дозволила апробувати на практиці запропоновані моделі надання вторинної безоплатної правової допомоги, накопичити та узагальнити дані по регіону. Результати узагальненого досвіду експериментальних центрів можуть бути використані у законопроектній діяльності щодо впровадження нової системи безоплатної правової допомоги на всій території України».

Наталія Вагіна, керівник ОГЗ в м. Хмельницький

За результатами роботи ОГЗ у 2011 році Українською фундацією правової допомоги було опубліковано Звіт про діяльність Офісів громадського захисту (див. розділ «Публікації»).

Завдання ВБО «Українська фундація правової допомоги» на даному етапі — етапі активного впровадження законодавства про безоплатну правову допомогу, — узагальнення досвіду ОГЗ та його трансформування при створенні державою системи безоплатної правової допомоги.

11 жовтня 2012 року у Хмельницькому, на базі Офісу громадського захисту відкрився перший в Україні Центр із надання безоплатної вторинної правової допомоги. На базі ОГЗ у м. Біла Церква буде відкритий Центр безоплатної вторинної правової допомоги у Київській області.

Офіси громадського захисту, робота яких від початку була спрямована на збір та аналіз інформації в процесі своєї діяльності стали для Центрів надання безоплатної вторинної правової допомоги єдиним джерелом інформації про практику надання безоплатної правової допомоги за іншими, ніж існували до цього, принципами, про проблеми, з якими може зустрітись і зустрінеться держава при створенні нової системи, про конкретні підходи до організації роботи, їхні переваги та недоліки.

Харківський ОГЗ

Харківський офіс громадського захисту був створений згідно з Концепцією реформування системи безоплатної правової допомоги в Україні, схваленої Указом Президента України від 09.06.2006 р. № 509/2006, за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та розпочав свою діяльність 19 серпня 2006 р. на території Комінтернівського району міста з чисельністю населення 148,8 тис. чол. Станом на сьогоднішній день Офіс обслуговує сім адміністративно-територіальних районів м. Харкова з чисельністю населення майже 1 млн. осіб.

Білоцерківський ОГЗ

Офіс громадського захисту в м. Біла Церква створено на виконання Указу Президента України «Про Концепцію формування системи безоплатної правової допомоги в Україні» 15 лютого 2007 р. на базі Білоцерківської міської громадської організації «Громадський комітет сприяння реалізації конституційного права людини на правову допомогу». ОГЗ в м. Біла Церква зміг стати організацією, яка успішно виконує функції правового захисту малозабезпечених осіб (підозрюваних, обвинувачених, підсудних) у кримінальних справах і бути противагою державному обвинуваченню.

Хмельницький ОГЗ

Хмельницький Офіс громадського захисту створений у 2007 році, а на сьогодні це самостійна незалежна громадська організація адвокатів, яка має статус неприбуткової юридичної особи. Діяльність Офісу спрямована виключно на забезпечення захисту особи у кримінальному провадженні, починаючи з моменту арешту або виникнення підозри у вчиненні злочину і до розгляду справи судом, в тому числі, за необхідності, судом апеляційної та касаційної інстанцій по тим кримінальним справам, де участь захисника є обов'язковою відповідно до законодавства, або особа, щодо якої порушене кримінальне переслідування, не має фінансової можливості запросити адвоката.

Передача досвіду

Посібник з організації діяльності Офісу громадського захисту

Підтримка пілотних Офісів громадського захисту протягом п'яти років дозволила накопичити практичний досвід організації та надання безоплатної правової допомоги у кримінальних справах. Постійна співпраця з Міністерством юстиції для передачі того досвіду, який є в Офісах, відобразився у прийнятті низки підзаконних актів, в яких містяться ті підходи, що апробовані багаторічною роботою пілотних Офісів громадського захисту.

Результатом такої аналітичної роботи адвокатів ОГЗ, експертів УФПД та партнерських організацій стала розробка Посібника з організації діяльності Офісу громадського захисту.

З огляду на те, що ОГЗ розглядаються як прототип моделі для створення центрів надання вторинної БПД, керівники та адвокати Офісів разом з іншими експертами взяли участь у розробці Посібника, який має стати підсумковим зібранням

практики та досвіду у створенні та організації центрів. Посібник має стати методично-прикладною розробкою, в якій міститимуться рекомендації та деталізований план створення, адміністрування, підтримання функціонування, кадрового забезпечення центрів тощо.

З 1 січня 2013 року працюватиме мережа Центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Центри надаватимуть безоплатну правову допомогу у кримінальних справах. Окрім регулювання діяльності Центрів на загальнонаціональному рівні, важливим компонентом є налагодження менеджменту всередині кожного Центру, а також схем взаємодії між ними.

В цьому контексті досвід Офісів громадського захисту є унікальним, оскільки за роки функціонування були вироблені конкретні процедури функціонування Офісів: надходження та реєстрація звернень, розподіл справ, контроль навантаження адвокатів, контроль повідомлень з органів внутрішніх справ, фіксація дій адвоката у справі та контроль за рухом у справі, внутрішній контроль якості та зовнішня оцінка діяльності й багато інших. Адвокати ОГЗ протягом року працювали над узагальненням цих процедур та оформленням їх у вигляді Посібника з організації діяльності ОГЗ. Ця ініціатива підтримана Міністерством юстиції і сам Посібник планують використовувати при проведенні тренінгів для керівників Центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

11 жовтня 2012 року в Хмельницькому відкрився перший в Україні центр із надання безоплатної вторинної правової допомоги (далі — Центр). Згідно з наказом Міністерства юстиції, подібні центри до кінця року повинні відкритися в інших обласних центрах України, в Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі.

Під час відкриття першого Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги був підписаний тристоронній Меморандум про співпрацю між Міністерством юстиції України, Міжнародним фондом «Відродження» та Українською фундацією правової допомоги. Сторони заявили про необхідність впровадження високих стандартів надання безоплатної правової допомоги під час створення загальнонаціональної системи та необхідність спільних зусиль державних органів та недержавних організацій як при створенні системи, так і під час моніторингу її ефективності та якості допомоги, яка надається.

Мережа правової допомоги для вразливих груп населення

Створення та розвиток мережі

У лютому 2012 року розпочав свою діяльність Всеукраїнський правозахисний проект «Мережа правової допомоги для вразливих груп населення». Всеукраїнська мережа має на меті надавати кваліфіковану та безоплатну юридичну допомогу людям, які живуть з ВІЛ/СНІДом (ЛЖВ), особам, що вживають наркотики, пацієнтам програм замісної підтримувальної терапії (ЗПТ), а також особам, які зазнають тиску з боку представників влади за надання соціальної та медичної допомоги цих особам — лікарям сайтів ЗПТ, соціальним працівникам та активістам сервісних організацій. Проект реалізується за фінансової підтримки Програми «Громадське здоров'я» Міжнародного фонду «Відродження».

28 лютого 2012 року було підписано договори про наміри щодо співпраці з благодійною організацією «Фонд профілактики хімічних залежностей та СНІДу», Всеукраїнським благодійним фондом «Коаліція ВІЛ-сервісних організацій», МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні» та Всеукраїнською громадською організацією «Асоціація учасників замісної підтримувальної терапії України».

У липні 2012 року між УФПД та Всеукраїнською благодійною організацією «Всеукраїнський правозахисний рух "Гідність"» також було підписано Меморандум про співпрацю. Зазначена організація представляє найбільшу в Україні мережу юристів, що надають правову допомогу хворим на ВІЛ/СНІД.

Статистика

На сьогодні УФПД забезпечує правову допомогу цільовій групі завдяки співпраці з 11-ма адвокатами та юристами Проекту в різних регіонах України, зокрема в 10 містах: Горлівка, Дніпропетровськ, Київ, Львів, Миколаїв, Нікополь, Одеса, Полтава, Харків, Херсон.

Основні статистичні дані за результатами роботи проекту станом на 10.09.2012 р. наведені нижче.

Види правової допомоги	Кількість звернень	Час, год.
Консультація	1 217	2 038,73
Складання документів	254	974,37
Представництво судове (крим.)	96	1 868,67
Представництво судове (цив.)	10	45,75
Представництво судове (адмін.)	4	146,75
Представництво несудове	119	689,20
Представництво в ЄСПЛ	2	22
РАЗОМ:	1 707	5 785,47

По регіонах України кількість звернень по правову допомогу має такий вигляд:

Регіон	Кількість	%
Івано-Франківська область	2	0,1
АРК	1	0,1
Дніпропетровська область	257	15,0
Донецька область	221	13,0
Житомирська область	1	0,1
Запорізька область	2	0,1
Київська область	4	0,2
Львівська область	151	8,8
м. Київ	436	25,5
м. Севастополь	2	0,1
Миколаївська область	73	4,2
Одеська область	51	3,0
Полтавська область	37	2,1
Сумська область	4	0,2
Харківська область	168	9,8
Херсонська область	259	15,0
Черкаська область	18	1,0
Чернігівська область	1	0,1
Чернівецька область	19	1,0

Статистичні дані про клієнтів проекту в табличному виді мають наступний вигляд:

Категорія	Кількість
ВІЛ інфікований	936
Пацієнт ЗПТ	354
ПН	995
Працівник сайту/організації	114

Загальний обсяг правової допомоги, що надана в ході проекту поточного року, продовжив досвід попередніх проектів, які з 2006 по 2010 роки підтримувались Міжнародною програмою зменшення шкоди (IHRD) та Ініціативою «Право та охорона здоров'я» (LAI) Інституту відкритого суспільства (OSI) у співпраці з програмами «Охорона громадського здоров'я» та «Верховенство права» Міжнародного фонду «Відродження».

Позитивним досвідом виявилось залучення до роботи в проекті лікаря-нарколога в якості фахівця для надання висновків у судових справах, а також для консультування адвокатів мережі. В окремих випадках успішне вирішення справи було досягнуто за допомогою фахівців, залучених організаціями — партнерами.

За час роботи поточного проекту адвокати/юристи Мережі неодноразово досягали успішних результатів у справах із захисту порушених прав клієнтів. Такі справи мають позитивний вплив не тільки на індивідуальному рівні, а й системний вплив, оскільки стосуються системних порушень прав пацієнтів. Приклади таких справ наведені на сайті «Правовий простір» (<http://pravo.prostir.ua>).

Успішні справи

Справа Павла Черепова (Горлівка) про порушення прав пацієнта ЗПТ

Клієнт був зупинений працівниками Державної автоінспекції при управлінні транспортним засобом. Працівники ДАІ безпідставно, без прояву ознак сп'яніння з боку Клієнта, направили його для проходження огляду в наркологічний диспансер у зв'язку з підозрою у вчиненні правопорушення за статтею 130 КпАП України (керування транспортним засобом особами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під дією лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції...). Лікарем-наркологом було надано висновок, відповідно до якого у клієнта встановлено стан сп'яніння. Матеріали були передані до суду.

Судом першої інстанції при розгляді справи не враховувалися норми законодавства, які регулюють реалізацію ЗПТ в Україні, а саме Наказ МОЗ України № 645 «Про затвердження методичних рекомендацій "Замісна підтримувальна терапія в лікуванні із синдромом залежності від опіоїдів"» (далі — Наказ), а також довідка з наркологічного диспансеру, де зазначено, що Клієнт знаходиться у стані стабілізації. Пункт 3.6.7 Наказу МОЗ України № 645 містить рекомендації утримуватися від керування автотранспортом і технікою. Однак в стадії стабілізації вплив замісного препарату на організм не суттєвий і, таким чином, законодавчо дозволено керування автотранспортом при досягненні стану стабілізації. Відповідно, суд першої інстанції виніс ухвалу, якою Клієнт був визнаний винним у порушенні правил дорожнього руху і норм статті 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення та притягнутий до відповідальності у вигляді позбавлення права керувати всіма видами транспорту строком на 1 рік. На постанову суду першої інстанції юристом Павлом Череповим була подана апеляційна скарга. В момент розгляду справи захистом до апеляційного суду було надано правове обґрунтування дій Клієнта, надані докази його невинуватості, викликаний експерт МОЗ України, який дав пояснення щодо лікування за програмою замісної терапії. Підсумком розгляду справи стало скасування постанови суду

першої інстанції, виправдання Клієнта та закриття справи за відсутністю складу адміністративного правопорушення.

Справа Марії Камінської (Львів) щодо затримання за збут наркотичних речовин

У м. Львові за збут наркотичних речовин — марихуани був затриманий молодий чоловік, який вживав наркотики. Його привезли до районного відділу міліції, там до складання протоколу про затримання його тримали під вартою майже 50 годин, всупереч існуючим правилам, за відсутності необхідного харчування та умов для сну. В цей час в його помешканні було вилучено 0,25 г марихуани, із затриманим проводились слідчі дії, до нього не допускали адвоката для проведення побачення і вступу в якості захисника у справу. Під тиском працівників міліції та зазначених неналежних умов тримання затриманий підписав документи, в яких містилась інформація про збут ним марихуани. Єдиним доказом обвинувачення події збуту наркотичної речовини були показання свідка — її «покупця».

Після допуску у справу в якості захисника підозрюваного адвокат (М. Камінська) підготувала та подала до прокуратури заяву про злочини, вчинені працівниками міліції: незаконне затримання, порушення права на захист, примушування дати показання тощо, та домоглася звільнення клієнта з райвідділу. Грунтуючись на інформації, що міститься у письмових матеріалах справи та у відповідях на численні запити адвоката до райвідділу, вона підготувала адміністративний позов про визнання адміністративного затримання клієнта незаконним, який був задоволений адміністративним судом. Незважаючи на численні процесуальні порушення в ході провадження у справі, справу було направлено в суд для розгляду за обвинуваченням за ч. 2 ст. 309 КК України, що передбачає покарання від 5 до 10 років позбавлення волі. В ході допиту свідків в суді, в тому числі працівників міліції, були виявлені численні суперечності в їхніх показаннях та невідповідності версії обвинувачення. Також адвокат продемонструвала очевидні ознаки службової підробки, що містилися у журналах райвідділу.

В результаті тривалої кропіткої роботи адвоката у справі суд повернув справу для проведення додаткового розслідування, яке внаслідок неспроможності обвинувачення надати докази винуватості обвинуваченого всупереч вимогам законодавства триває вже майже два роки. В теперішній час обвинуваченням розглядається питання про закриття справи за відсутності складу злочину. Весь час провадження у справі клієнт адвоката перебуває під підпискою про невиїзд і, таким чином, має можливість продовжувати свою професійну діяльність.

Справа Ігоря Скалько (Миколаїв) щодо зняття обвинувачення з особи — пацієнта АРТ

У квітні 2012 року Клієнта було затримано працівниками ДАІ за підозрою у керуванні автомобілем у стані наркотичного сп'яніння. Клієнт був ВІЛ-інфікованим і проходив антиретровірусну терапію, до складу якого входить ефкур (ефавір). До того ж, з порушенням встановленої процедури працівники ДАІ направили Клієнта на обстеження до лабораторії наркодиспансеру, де йому був виставлений діагноз — наркотичне сп'яніння (в сечі виявлено каннабіноїди). Таким чином, Клієнт опинився під загрозою позбавлення водійських прав.

Клієнт звернувся до адвоката мережі правової допомоги для вразливих груп населення Ігоря Скалько, стверджуючи, що ніяких наркотичних речовин не вживав, а знаходиться на антиретровірусній терапії.

Для початку було рекомендовано купити в аптеці тест на наркотики. Тест знову показав каннабіноїди. Тоді було вирішено добувати докази для суду шляхом офіційного обстеження в обласному наркодиспансері (ОНД). Спочатку головним лікарем було запропоновано стаціонарне обстеження протягом 10 днів (швидше за все, щоб відлякати клієнта), на що Клієнт погодився. Але потім обстеження проводилися всього кілька днів амбулаторно. Проводився аналіз штатними тестами, які є в наявності в ОНД, одночасно проводився аналіз за допомогою спеціального приладу — хроматографі. Тести проводилися вранці та ввечері протягом 3-х днів. Картина завжди була одна і та ж — штатні тести показували наявність каннабіноїдів, тонкошарова хроматографія — їх відсутність. По закінченню дослідження головним лікарем ОНД була видана довідка про його результати.

Суду була представлена ця довідка, виписка з карти амбулаторного хворого (з неї чітко видно результати тестування), а також довідка із СНІД-центру. Суддя, розглянувши надані документи, вислухавши доводи сторони захисту, запросив на засідання нарколога, який проводив початкове обстеження і виставляв діагноз «наркотичне сп'яніння» разом з актом обстеження. В судовому засіданні лікар підтвердив, що насправді виставляв цей діагноз на підставі аналізу, що деякі препарати, в тому числі «ефкур», швидше за все, можуть давати хибнопозитивний результат на наявність наркотичних речовин (коноплю). Суд виправдав підзахисного.

Надалі адвокат мережі І. Скалько планує у співпраці з головним лікарем ОНД вирішувати питання про те, яким чином можна виходити з подібних ситуацій (оскільки інших тестів немає і не передбачається їх заміна), не доводячи справу до суду.

Співпраця

Тренінг «Захист наркозалежних осіб та секс-працівників механізмами громадського моніторингу та експертизи»

Тренінг проводився 5 вересня 2012 року в м. Алушта спільно з Асоціацією Українських моніторів з дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів. Цільовою групою цього тренінгу виступили адвокати Фондації, що працюють із вразливими верствами населення та юристи інших організацій, які надають правову допомогу наркозалежним та ВІЛ-інфікованим. На тренінгу обговорювались зміни у нормативно-правових документах, які стосуються сфери діяльності, прийом і виключення з програми ЗПТ, питання проведення експертизи на наявність наркологічного сп'яніння, проблематика надання медичної допомоги пацієнтам ЗПТ; проводилось висвітлення типових порушень та приводились приклади відновлення прав юристами та адвокатами.

Чимала увага зверталась на стратегічні справи, можливість впливу через стратегічні справи на національну практику та законодавство, практику Європейського Суду в питаннях, які стосуються наркозалежних та ВІЛ-інфікованих, механізм моніторингу порушень правоохоронними органами прав наркозалежних та ВІЛ-інфікованих.

Спеціалізований тренінг «Захист наркозалежних осіб та секс-працівників механізмами громадського моніторингу та експертизи», м. Алушка, 5 вересня 2012 року

Організація Дня «pro-bono»

25 травня 2012 року УФПД виступила співорганізатором третього Всеукраїнського дня безоплатної правової допомоги (Дня «pro-bono»), започаткованого у 2010 році Асоціацією правників України.

Ініціатива передбачала надання в цей день адвокатами правової допомоги малозабезпеченим особам, громадським, благодійним та

іншим неприбутковим організаціям, а також суб'єктам малого підприємництва. Проведення такого заходу мало на меті не лише дієво допомогти тим, хто потребує допомоги адвокатів, проте не має достатніх коштів на її оплату, але й залучити більшу кількість юридичних фірм та адвокатських об'єднань до надання правової допомоги «pro-bono», при чому по всій території України.

У Києві в той день було проведено круглий стіл, присвячений практиці та проблемам надання «pro-bono» послуг населенню. У круглому столі взяли участь УФПД та її партнери, зокрема Міжнародний фонд «Відродження», Українська Гельсінська спілка з прав

людини, Київська міська Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, Асоціація адвокатів України, Союз адвокатів України та ін.

Одним з модераторів круглого столу виступив колишній директор Української фундації правової допомоги Олександр Павліченко.

Публікації матеріалів для адвокатів, що працюють з уразливими групами

За час реалізації проекту «Мережа правової допомоги для вразливих груп населення» вийшли друком посібник Геннадія Токарева «Практика захисту у кримінальних справах з обігу наркотиків» та «Методичні рекомендації щодо здійснення захисту в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів».

З текстом посібника можна ознайомитись на сайті Української фундації правової допомоги (<http://pravo.prostir.ua>).

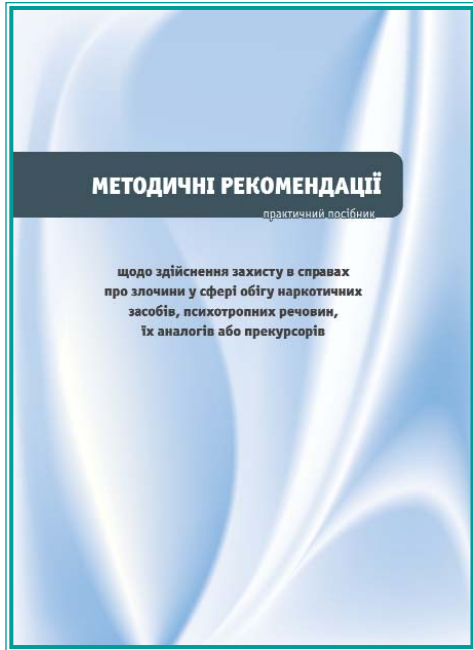
Посібник **«Практика захисту у кримінальних справах з обігу наркотиків»** розрахований на тих, хто здійснює захист у кримінальних справах осіб, що переслідуються у кримінальному порядку, а також на тих, хто

займається вирішенням проблеми дотримання прав людини в ході кримінального переслідування. Проведений аналіз чинного за конодавства, наведена класифікація наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

Розглянуті питання провадження у справах, як характерні для будь-яких справ, так і специфічні для справ у злочинах з незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Надані практичні поради та приклади деяких документів сторони захисту.

У декількох розділах цього видання наведені витяги з рішень Європейського суду з прав людини, які можуть бути використані при здійсненні захисту в кримінальних справах.

«Методичні рекомендації щодо здійснення захисту в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» розроблені на основі досягнень науки і досвіду адвокатської діяльності і являють собою рекомендації з розробки оптимального варіанта правової позиції захисту та її реалізації в конкретних умовах і найбільш ефективні способи здійснення дій із захисту прав і законних інтересів громадян. По суті, це є скорочена версія посібника, про який йшлося вище.

Рекомендації підготовлені адвокатами на основі їхнього особистого досвіду здійснення захисту в кримінальних справах про злочини, що пов'язані з незаконним

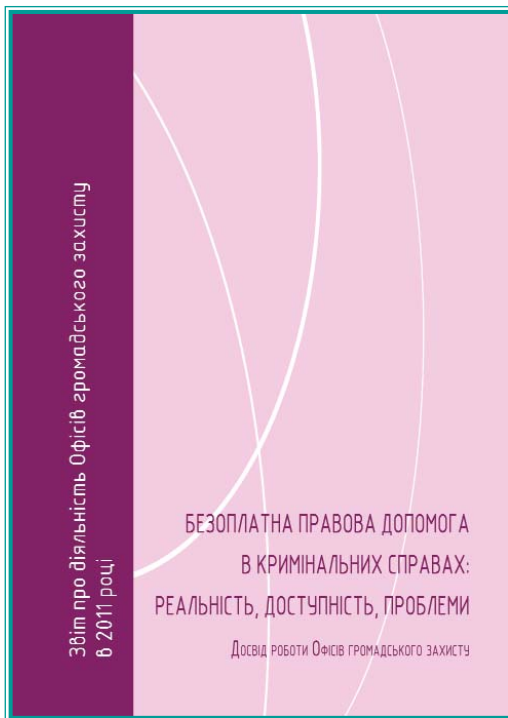
обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. В роботі розглядаються найбільш актуальні питання, з якими стикаються адвокати-практики у справах зазначеної категорії, перш за все пов'язаних із незаконними діями органів дізнання та досудового слідства.

Видання представляє інтерес як для адвокатів, які тільки починають свою адвокатську діяльність, так і для тих, хто вже має досвід здійснення захисту в справах зазначеної категорії, а також для усіх зацікавлених.

Захист неповнолітніх

Станом на першу половину грудня 2012 року вже готуються до друку «Методичні рекомендації щодо особливостей здійснення захисту прав та законних інтересів неповнолітніх у кримінальному судочинстві України». Методичні рекомендації написані на основі узагальнення досвіду адвокатів Хмельницького Офісу безоплатної правової допомоги.

Здійснюючи захист у кримінальних справах, в яких до відповідальності притягується неповнолітня особа, адвокату слід звертати увагу на низку особливостей провадження по даній категорії справ та своєчасно реагувати на виявлені порушення. Саме тому видання повинно стати настільним помічником захисника, який, зокрема, здійснює захист осіб, що не досягли 18 років.

За результатами роботи ОГЗ у 2011 році Українською фундацією правової допомоги було опубліковано Звіт про діяльність Офісів громадського захисту під назвою «Безоплатна правова допомога в кримінальних справах: реальність, доступність, проблеми. Досвід Офісів громадського захисту».

У звіті значну увагу було приділено проблемам створення ефективної системи безоплатної правової допомоги у державі, відсутність якої не дозволяє говорити про справедливість правосуддя та верховенство права. Саме для вирішення питань із забезпечення населенню права на захист були створені пілотні Офіси громадського захисту.

Офіси були створені за однією моделлю — складались з професійних

адвокатів, які постійно працювали в Офісі та займались надання безоплатної правової допомоги у кримінальних справах. Адвокати в цей період змушені були, відповідно до контракту, відмовитись від приватної практики.

Створені Офіси працювали за єдиними принципами:

- ранній доступ до адвоката: будь-який затриманий має мати доступ до адвоката у якнайкоротший термін після затримання та до першого допиту;
- активний захист: адвокат має докладати максимум зусиль для використання усіх законних засобів для захисту прав і свобод особи від моменту затримання і аж до підготовки касаційної скарги.

Звіт опубліковано українською та англійською мовами у травні-липні 2012 року.

Дослідження «Ефективність захисту у кримінальному процесі у Східній Європі»

Протягом 2011–2012 років експерти Фундації брали участь у дослідженні «Ефективність захисту у кримінальному процесі у Східній Європі» (“Effective Criminal Defense in Eastern Europe”), яке проводилось Правовою Ініціативою Відкритого Суспільства та Університетом західної Англії. В цьому дослідженні, за єдиною методологією, брали участь, окрім України, Грузія, Литва, Молдова і Бол-

гарія. Це країни, які нещодавно пройшли етап реформи КПК та системи безоплатної правової допомоги і дослідження було покликане продемонструвати прогрес (чи його відсутність) у ефективності захисту у кримінальному процесі. Англійська версія дослідження була презентована у червні 2012 року в Брюсселі та доступна на сайті Open Society Foundations.

У дослідженні було висвітлено ефективні підходи до ведення кримінального захисту; наведено приклади з адвокатської практики, статистики; описано всі напрямки безоплатної правової допомоги, що надається захисниками. Окремо зроблений аналіз стандартів ефективного кримінального захисту; роз'яснено зміст, застосування та користування правом на інформацію як таким, що забезпечує можливість активно та ефективно приймати участь у кримінальному процесі; проаналізовано право на безоплатну правову допомогу, процедурні права та права, які сприяють ефективному захисту.

Хоча в самому дослідженні оцінювалась існуюча система надання допомоги у кримінальному процесі, проте це є важливим зрізом тих проблем, які є зараз і відносно яких можна оцінювати будь-який прогрес у майбутньому. Окрім цього, для України будуть дуже цікавими результати цього дослідження у Грузії, Молдові, Болгарії та Литві, які пройшли шлях реформ, проте, тим не менше, в процесі дослідження було виявлено немало «вузьких місць» у забезпеченні ефективності захисту в кримінальному процесі та необхідність корегувати ті підходи, які були обрані у цих країнах та застосовуються на практиці.

Посібник буде корисним не тільки практикуючим адвокатам, але й громадянам країн Східної Європи, що бажають бути обізнаними щодо своїх прав у кримінальному процесі. Особливо цікавою для населення є деталізація у дослідженні таких понять, як презумція невинуватості, право не свідчити проти себе та своїх родичів, право зберігати мовчання та ін.

